

MISCELANEEA

VLAHO-BEDUINII DE LA MUNTELE SINAI

ION CERNAT

Din timp, în timp, presa străină cât și presa de la noi, informează despre un lucru tulburător și tainic, exotic și senzațional, care stârnește și întreține curiozitatea istoricilor și lingviștilor, tuturor celor cărora le zâmbește muza Clio: existența în jurul mănăstirii „Sfânta Ecaterina” de la poalele Muntelui Sinai, a unei populații deosebite de masa beduinilor arabi prin dialectul vorbit, portul și poziția ei socio-culturală. De-a lungul timpului, a fost semnalată de călători, oameni politici și ai bisericii, mai recent de ziariști, întreținând și alimentând legenda și incitând la descifrarea enigmei în legătură cu beduinii deosebiți de beduini, care sunt beduini, dar mai sunt și altceva care nu-i pe deplin fămurți.

Totul a pornit de la ideea lui Justinian (527—565), de a construi, pe locul unde Moise a primit Tablele Legii din mâna lui Dumnezeu, o mănăstire fortăreață, capabilă să reziste atacurilor arabe și care să apere în timp credința ortodoxă. Trebuie arătat că Justinian nu a construit pe un loc gol; cu 200 de ani înaintea lui, sfânta împărăteasă Elena a zidit o biserică și un turn de apărare pentru creștinii veniți în Sinai între comuniunea cu Hristos Dumnezeu. Între anii 542—551, Justinian a construit o nouă biserică, un corp de chilii și un puternic zid de apărare, închizând în interior și ctitoria împărătesei Elena¹.

Zona aleasă pentru construcție, unde se află și astăzi Mănăstirea Sfânta Ecaterina, numită până în secolul al VIII-lea Mănăstirea Rugului Aprins, este prin natura sa sălbatecă și pustie, deșertică, asemeni unui peisaj secular și chiar ar părea un spațiu aparținând unei planete pustii dacă, din loc în loc, nu s-ar vedea câte un chiparos și pietrele n-ar fi tocite de pașii sihaștrilor și pelerinilor. Munții din jur nu sunt prea înalți; abia depășesc 2 000 m, dar sunt de o rezonanță deosebită pentru credincioșii celorlalte două religii nonateiste: cea mozaică și mahomedană, ambele recunoscându-l pe Moise.

Între zidurile de 9—15 m înălțime, care închid o incintă de 140/120 m, se păstrează toate vechile construcții, la care și-au adus contribuția și unii domni români, se păstrează colecția de artă bizantină și biblioteca, care oferă manuscrise și documente din secolul al VI-lea, multe cu valoare de unicat.

În anul 1978 s-au descoperit într-o „tainiță” a mănăstirii 25 lăzi cu manuscrise în greacă, latină, siriacă, arabă, armeană și, lucru surprinzător, în limba besă,

1. Ionichie Bălan, *Mărturii românești la Locurile Sfinte*, Editura Episcopiei Romanului și Hușilor, 1986, p. 280 și urm.

limba tracă veche, datând din sec. III-X. „Comoara” descoperită își amplifică importanța pentru noi românii, prin existența, în jurul mănăstirii, a acelei populații deosebite de care am amintit. Căci, Justinian nu numai că a construit mănăstirea, dar i-a dat și paza cea mai puternică (Optimo cum praesidio), după cum scrie Procopiu din Cezareea² și „100 de solavi ai Romei cu soțiile și copiii lor, cărora le-a zidit case în afara mănăstirii, unde să locuiască și să străjuiască mănăstirea și călugării”, după cum arată Eutychius, patriarhul Alexandriei între 933—940, care dă cele mai vechi știri despre „sclavii Romei” — abid al rum — în arabă și despre urmașii lor.

Potrivit tradiției și călătorilor acești „abid al rum” sunt vlahi. Un călător englez, Thomas Herbert, informa la 1626 că „sunt așezări valahe în Asia”, informație pe care o dă Marcu Beza, care, vorbind la Londra despre legături culturale româno-engleze, află despre vlahii din Sinai de la un ascultător³.

Se pare că Marcu Beza este primul român, care, ocupându-se în lucrarea *Urme românești în răsăritul ortodox*, i-a cunoscut direct, deși nu trage concluziile necesare din această cunoaștere și nu ne informează cum, în ce limbă, s-a înțeles cu călăuza sa, un bărbat tânăr, care purta pe cap o broboadă albă, era încins cu o curea lată și încălțat cu opinci.

Locuitorii din jurul muntelui Sinai au fost semnați la noi de Theodor Burada, *O colonie de vlahi în Arabia* în „Buletinul Societății Regale Române de Geografie”, vol. XXXVI, 1915, fasc. I. p. 100—106, autor care citează un articol de Bogdan Petriceicu Hașdeu *Pe unde sunt și pe unde au fost românii*, în „Calendar pentru toți, profetic, amuzant și popular”, an VI-Buc. 1867, p. 1—8, articol care demonstrează că Hașdeu a cunoscut opera lui Eutychius, publicată de bizantinistul Porfirio Uspenschi la 1848⁴.

Un alt călugăr englez John Levis Burckadt la 1822, dă amănunte interesante despre vlahii — „Djebalieh-Gebalié” — arătând că ar fi aduși de pe țărmurile Mării Negre, că ei, acești vlahi, mărturisesc pogorârea lor din robi creștini, din care cauză ceilalți beduini îi numesc „Fiii creștinilor”, se căsătoresc numai între dâșii fiind o rasă robustă și muncitoare. Într-o altă consemnare aparținând lui Edward Robinson din 1841, aflăm că aceștia ar fi prizonieri vlahi, trimiși mănăstirii de același Justinian, că, din cauza năvălirii arabilor, au trecut la mahomedanism. Profesorul american Palmer le confirmă originea europeană „o colonie de robi valahi” și adaugă în plus că ei ar fi venit dintr-o țară numită Llah (Valahia?), trăsăturile lor fiind deosebite de ale celorlalți beduini, ceea ce-i întărește convingerea asupra originii lor.

Din cercetările lui Marcu Beza și informațiile primite de el de la guvernatorul Peninsulei Sinai, Jarvis, cât și de la arhiepiscopul Porfirios al Mănăstirii Sfânta Ecaterina, aflăm că Djebalieh înseamnă „oameni de la munte”. Mărturiile mai consistente au fost aflate dintr-o carte grecească a lui Pericle Gregoriade, „Sfânta Mănăstire Sinai”, publicată la Ierusalim în 1875⁵.

2. Apud Aurel Stoicov, *Cercetări și ipostaze privind limba dacilor în Revista „Magazin”* nr. 40, 6 oct. 1984 și Al. Văluceanu, „Magazin istoric” nr. 1/1973.

3. Marcu Beza, *Urme românești la Muntele Sinai și la Mănăstirea Sf. Sava* în „Boabe de grâu”, nr. 10/1932, pag. 459.

4. Alexandru Madgearu, *Valacchi del Sinai* în „Noi tracii”, nr. 136/1986, p. 1—4.

5. Apud, Al. Văluceanu, *Beduini de origine valahă?* în „Magazin istoric”, nr. 1/1973, p. 82—84.

Cele mai recente informații despre Vlahii din Sinai, ne sunt date de ieromonahul Ioanichie Bălan, în lucrarea *Mărturie românești la Locurile Sfinte*, apărută în 1986. Informațiile oferite de Ioanichie Balan diferă întrucâtva de ale celorlalți, arătând că populația beduinilor vlahi, care trăiește în jurul mănăstirii, cuprinde peste 2.000 de suflete, este nomadă, măcinată de boli și sărăcie. Cel mai important lucru pe care ni-l spune se referă la faptul că „chiar beduinii recunosc că sunt vlahi“, din Europa, că odinioară erau creștini, dar fiind în legătură cu beduinii mahomedoni din Sinai, cu timpul și-au uitat credința și limba, devenind și ei mahomedani. Spre deosebire de beduinii arabi care sunt mai violenți, aceștia sunt mai temperați, sociabili și religioși. Și continuă „probabil au fost aduși în sec. IV-lea după ce arabii vlemizi au asediat mănăstirea și muntele Raît, ucigând sute de cuvioși călugări și pustnici cum citim în Viețile Sfinților și în Sinaxare, pe ziua de 14 ianuarie“.⁶

În prezent beduinii vlahi sunt răspândiți pe o arie mult mai mare ca în trecut, deoarece îi găsim la 100 km. de locul de baștină. la Ras Abu Rhodeis, localitate unde un beduin, întrebat fiind de ce a ascultat cu interes ce vorbeau doi români aflați pe un șantier, a răspuns că „i se pare că a înțeles unele cuvinte“⁷. Se păstrează oare frânturi de limbă stră-română în Sinai? Greu de spus, din moment ce lingviștii noștri nu au cunoștință despre acest lucru atât de important, care ar lămurii și umple niște goluri privind elementele de substrat în limba română. Poate că la cele 170 de cuvinte păstrate în română din substratul tracic, după afirmația lui I. I. Russu în *Etnogeneza românilor*, s-ar putea adăuga și altele și s-ar lămurii controversa din jurul unor cuvinte care, în prezent, sunt date ca fiind de origine slavă sau necunoscută.

Informații certe despre poziția ocupată de tribul Gebalié față de ceilalți beduini, sub raport economic, aflăm din lucrarea de diplomă a studentului evreu Iosif Ben-David, care a studiat pe viu locuitorii din Peninsula Sinai. Știrea este dată de „Revista culturii mozaic“, din 15 februarie 1972 și confirmă ceea ce știm de la autorii antici despre geto-daci. Iosif Ben-David reia, cu privire la originea tribului Gebalié, ideile anterioare „că ar proveni din Dacia“, ei fiind aduși acolo de Justinian, pentru a păzi și sluji mănăstirea Sfânta Ecaterina. Deși astăzi nu-și mai câștigă existența datorită mănăstirii, totuși ei au păstrat legături cu ea. Beduinii vlahi se remarcă prin vrednicie și pricepere, mulți sunt meseriași, iar copii acestui trib știu citi și scrie. Membrii tribului îndrumă pe ceilalți beduini la lucrările agricole și în meșteșuguri. Să adăugăm că și anticii îi cunoșteau pe daci ca fiind buni meseriași și agricultori. Columella îi socotea „experți în cultivarea pământului“.⁸

Trebuie reținut, din capul locului, că toți cei care au scris despre beduinii Gebalié, îi arată ca fiind vlahi și că au fost aduși de Justinian în sec. al VI-lea, mai precis în anul 557, deci înainte de pătrunderea masivă a slavilor la sudul Dunării. De asemenea, toți care au scris despre ei, indiferent cum îi numesc îi descriu ca fiind deosebiți de masa beduinilor, vorbind un dialect în care „felo-

6. Ioanichie Bălan, *op. cit.* p. 290.

7. Al. Vălușeanu, *op. cit.* p. 82.

8. Aurel Stoicanu, *op. cit.*

sesc cuvinte de origine necunoscută"⁹, după cum se specifică în ziarul cairez „Le progrès égyptien”, ediția din 25 aprilie 1982.

Pornind de la denumirea tribului — Djebalieh-Gebalié — oameni de la munte, cu puținele știri despre această populație, este riscant să stabilim locul lor de origine, de la nordul sau de la sudul Dunării, munți fiind și la nordul și la sudul Dunării. Ioanichie Bălan îi bănuiește a fi vlahi macedoneni, iar Aurel Stoiicanu, întemeindu-se pe faptul că Banatul și Oltenia au fost încorporate imperiului la provincia Justiniana Prima (novelă XI din 16 aprilie 535), crede că ar fi din una din aceste regiuni. Se știe că părți din teritoriul nord dunărean au fost stăpânite de Imperiul roman și după 275. Constantin cel Mare leagă, printr-un pod la Celei, malurile Dunării, legăturile continuând și în secolele următoare, granița implicând, după părerea marelui Iorga în *Studii despre Evul Mediu românesc*, controlul asupra unei fâșii mai înguste sau mai late din teritoriul nord dunărean. Dacă avem în vedere că populația de la nordul Dunării era creștină, legăturile cu Imperiul, cu orașele de la sud, sedii de episcopate, trebuie să fi fost trainice și durabile, pe linie confesională și economică. Cucerind cele două regiuni, din fosta Dacie traiană, Justinian ar fi putut lua numai de aici prizonieri vlahi creștini, care au putut fi dați ca robi mănăstirii Sfânta Ecaterina.

În alte mărturii, inclusiv la Ioanichie Bălan, se vorbește despre robi vlahi și egipteni, desigur tot creștini, ceea ce nu trebuie să surprindă, știut fiind faptul că Justinian a intenționat și a realizat, fie și parțial, unitatea Imperiului. Se poate ca portul vlahilor beduini să fi fost influențat, la fel și limba, de către acești locuitori din sud, obișnuiți cu clima secetoasă și cu temperaturi de peste 40°C. Dacă pentru sclavii egipteni este o rațiune de a fi existat în secolul al VI-lea și după acest secol, pentru populația romanizată din sudul Dunării, integrată de mult Imperiului, locuind pe un teritoriu unde agricultura se practica mai restâns, creșterea vitelor, a oilor îndeosebi, fiind mai extinsă, este dificil de crezut că Justinian ar fi luat 100 de păstori cu familiile lor, liberi de când existau, să-i fi transformat în sclavi și să-i fi trimis ca paznici și îngrijitori la mănăstirea Sfânta Ecaterina. Dacă avem în vedere cine dă informația despre „abid-al-Rum” — sclavi ai Romei — nu-i de mirare, căci pentru arabi, toți cei care trăiesc din munca lor, lucrează pământul, sunt priviți ca inferiori, ca sclavi.

Deci s-ar fi putut foarte bine ca cei 100 vlahi cu familiile lor să nu fi fost sclavi, ci pur și simplu oameni liberi, duși ca apărători ai mănăstirii, paznici și îngrijitori; erau soldați, agricultori și meseriași. Ca robi n-ar fi avut nici un interes să apere mănăstirea, nici să o întrețină; dimpotrivă ar fi putut face din această fortăreață principalul punct de rezistență pentru obținerea libertății lor.

Faptul că cei 100 de sclavi au fost trimiși cu familiile lor, contrazice tot ceea ce știm despre statutul sclavilor. Sclavii nu aveau familie, nu aveau dreptul să se căsătorească. Fără libertate, această populație stră-românească s-ar fi pierdut în cele 14 secole care s-au scurs de la strămutarea lor din Europa în Asia, în Sinai, la peste 3000 km distanță de locurile de origine. Soldații trimiși pentru pază nu puteau fi sclavi, deoarece sclavii nu aveau dreptul să poarte arme, nu erau înrolați în oaste, decât în cazuri cu totul deosebite.

9. *Ibidem*.

Reamintim că ceea ce este mai interesant în legătură cu tribul Gebalié este că membrii lui își spun vlahi. Cu siguranță că și acestora numele le-a fost dat de străini, de călugării greci cu care ei au fost în permanent contact, grecii fiind cei care au avut și au rolul conducător în Orientul ortodox. Aceasta este valabil numai în cazul în care ei n-au plecat de pe locurile lor cu aceste nume, deoarece daco-romanii și România orientală a intrat de timpuriu în contact cu lumea germanică a goților, ostrogoților și gepizilor. Dacă „etnonimul vlah reprezintă un reflex al contactelor pe care populația romanizată din spațiul carpato-balcanic le-a avut cu slavii după secolul al VI-lea”¹⁰, înseamnă că independent de slăvi, avem un popor cu numele vlahi în secolul al VI-lea și înainte de acest secol. Moise din Karene cunoștea o țară BAIKAK, care poate fi o „Romania” din Țânga Dunării. Existența acestor vlahi din secolul al VI-lea confirmă părerea istoricilor români că la venirea slavilor simbioza daco-romană era încheiată, dând naștere unui popor nou — poporul român. Acești vlahi au fost cunoscuți și la ei acasă de Mauriciu și lor „le aparține o limbă neolatină de tipul „torna, torna, fratre” și tredetilia (30 de tei), după Teofiloct Simacota, unitatea Romaniei orientale nefiind încă sfârșită de slavi. În această limbă stră-română trebuie să se fi păstrat mult mai multe cuvinte de origine traco-dacă decât cunoaștem astăzi. După afirmațiile istoricilor și lingviștilor, limba traco-geților era încă vorbită în secolul al VI-lea, afirmație care se bazează și pe mărturiile istoricului Iordanes și confirmată de existența manuscriselor în limba bessă aflate la mănăstirea Sfânta Ecaterina. În legătură cu denumirea Djebalieh — Gebalié, care ar însemna „oameni de munte”, așa cum s-a spus, revista „Noi, tracii” găzduiește în paginile sale păreri care nu concordă nici pe departe cu ale arhiepiscopului Porfirios și ale guvernatorului Peninsulei Sinai, Jarvis.

„Tradiția acestui trib păstrează îndepărtata amintire a țării lor Llah, iar etnonimul lor Gabelia nu reprezintă o coruptelă a arabului djebel (munte) redat prin Gebalieh, care este însăși autodenunțarea acestui trib”.¹¹

Pornind de la similitudinile dintre limba română și irlandeză (1700 la număr), se poate recurge la irlandeză ca limbă de referință pentru determinarea relictelor dace în limba română, cel puțin în măsura în care recurgem la albaneză, având avantajul că influențele slave și turce în irlandeză sunt inexistente.

În irlandeză există sintagma sudată „GABHALAI” care exprimă ideea de ocupant colon, a stăpâni, a pune mâna, prima parte a sintagmei — Gabhal; și LAI — înrudit cu germanul leute (oameni), rus — liude — și cu româneștele lae, liotă (ceată de oameni), care explică situația inițială a vlahilor — lai cum își mai spun, de oameni ocupanți, coloni, invadator, cuceritor.

Cât privește macrotoponimul Llah = Valahia, poate fi evoluția etnonimului german ostrogot și gepid Ualah. Se știe că¹² în sec. al XVII-lea o parte din istro-români se chemau lahi-lai.

10. vezi Eugen Stănescu, *Vlahii din Imperiul Bizantin*, în „Magazin istoric”, nr. 2/1977.

11. George Vaida, *Relicve de limbă dacă în Peninsula Sinai* în „Noi tracii”, nr. 130, sept., 1985, p. 3—4.

12. Alexandru Madgearu, *Ivalacchi del Sinai*, „Noi tracii”, nr. 136, martie 1986, p. 1—4.

Cercetarea atentă a acestei populații ar putea coborî în timp data la care sunt amintiți vlahii în documente : 976 pentru cei sudici și 907 pentru cei nordici (Gelu, dux blacorum) cu aproape patru secole, după cum putem coborî apariția primului text în limba română (1521, Scrisoarea lui Neacșu) în anul 982—992, după cum dovedesc inscripțiile de la Basarabi descifrate de orientalistul Constantin Daniel¹³, pe baza cărora putem afirma că limba română scrisă a apărut în același timp cu celelalte limbi romanice.

Cu siguranță că studierea temeinică, etno-lingvistică a populației stră-române din Sinai, ar contribui la mai buna cunoaștere a formării poporului și a limbii române, istoricii și lingviștii având șansa unică de a studia pe viu un fragment dintr-un mare popor, păstrat aproape intact vreme de 14 secole.

13. vezi „Flacăra“, 4 martie 1988 și „Almanah estival Flacăra“ pe 1988.